

انکار مهدویت: یکی از مؤلفه‌های اصلی جنگ نرم دشمنان اسلام

مریم رضایی^۱

غلامحسین تاجری نسب^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۱۰

چکیده

رشد روزافزون دین اسلام در طول تاریخ، موجب تلاش‌های گوناگون دشمنان اسلام برای نابود کردن آن شده و یکی از راهکارهای آن در طول تاریخ جنگ نرم بوده و انکار مهدویت نیز از مؤلفه‌های اصلی آن است. دشمنان در این مسیر قدم‌های بسیاری برداشته و سعی نموده‌اند از راههای مختلف به مسئله مهدویت ضربه وارد کنند که یکی از آن راهها، انکار مهدویت است. در این مقاله، ضمن تعریف و تبیین جنگ نرم به معرفی انکار مهدویت به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی جنگ نرم پرداخته شده و شبهات منکرین مهدویت بیان گردیده و برپایه ضوابط عقلی و توصیفی تحلیل شده است؛ با این هدف که با این معرفت‌افزایی گامی در جهت تقویت معارف شیعی برداشته شود و یکی از ابزارهایی را که برای ضربه زدن به مهدویت و در نهایت اسلام مورد استفاده قرار گرفته را تبدیل به قدرت نرم نموده و در جهت منافع اسلام از آن بهره برده و اهداف استعماری دشمنان اسلام تبیین و معرفی گردد.

کلید واژه: مهدویت، جنگ نرم، انکار مهدویت، شبهات مهدویت

---

^۱ عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب (نویسنده مسئول) m_rezaee@azad.ac.ir

^۲ عضو هیات علمی دانشکده اصول الدین تهران gh_tajerinasab@yahoo.com

مقدمه

گسترش روزافزون دین اسلام در طول تاریخ، موجب شده تا دشمنان دین اسلام از راه‌های مختلف برای نابودی آن اقدام کنند که یکی از آنها جنگ نرم است و با توجه به اهمیت اصل مهدویت، برای کل جوامع، یکی از مؤلفه‌های مهم آن نیز مخالفت با مهدویت است. به فرموده مقام معظم رهبری «ایمان و اعتقاد به امام زمان مانع از تسلیم شدن است و ملت‌های باایمان که حضور قطب عالم امکان را در میان خود احساس می‌کنند، از حضور او، امید و نشاط می‌گیرند و برای مجد و عظمت اسلام، مبارزه و مجاهدت می‌کنند.»^۱ و این همان چیزی است که به زیان دشمنان اسلام است و با آن مبارزه می‌کنند تا مردم را از تحرك و پویایی بیندازند زیرا با توجه به فرمایش مقام معظم رهبری «قدرت‌های استکباری، خواهان غفلت و خواب‌آلوده بودن و نیز عدم تحرك ملت‌ها هستند و چنین وضعی را بهشت خود می‌دانند؛ اما انتظار فرج موجب می‌شود که انسان به وضع موجود قانع نباشد و بخواهد به وضعی بهتر و برتر دست پیدا کند.»^۲ در نتیجه دشمنان اسلام مبارزه با اندیشه مهدویت را یکی از اصول پیش روی خود قرار داده‌اند و برای تضعیف آن هزینه کرده و روش‌های مختلفی را طراحی نموده‌اند که به وسیله آن‌ها آسان‌تر بتوانند به خواسته‌شان که همان براندازی اسلام است دست یابند.

با این توضیحات و با توجه به سخنان برخی اندیشمندان غربی مثل جیمز دارمستتر^۳ که می‌گوید: «قومی چنین را که هر لحظه منتظر ظهور است... می‌توان کشتار کرد، اما مطیع نمی‌توان ساخت.»^۴ طبیعی است که دشمنان به مباحث مربوط به منجی و مسئله مهدویت به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی جنگ نرم بنگرند و با القاء تفکرات مهدویت ستیزی در مسیر نابودی دین اسلام تلاش نمایند. و برای مبارزه با اسلام و جامعه اسلامی از راه‌هایی مانند تخریب و تحریف و انکار مهدویت به تضعیف آن در اذهان مسلمانان پردازند تا از این طریق بتوانند به اهدافشان دست یابند.

در این مقاله از بین راه‌های مقابله با مهدویت و در نتیجه اسلام فقط به مسئله انکار مهدویت و طرح چند مورد از مهم‌ترین شبهه‌های آن و پاسخ آن‌ها پرداخته شده است تا جدی بودن این مسئله بیان گردد و توجه به این نکته جلب شود که در مقابل این اقدامات دشمنان، باید تلاش شود که از حریم آن به‌درستی و به‌صورت عالمانه و

---

۱. نائینی، انتظار موعود، ش ۲، ص ۵۹.

۲. همان، ش ۱، ص ۳۸.

۳. James Darmsteter

۴. دارمستتر، مهدی از صدر اسلام تا قرن سیزدهم هجری، ص ۳۸-۳۹، نائینی، همان، ش ۱، ص ۹۷.

روشنمد دفاع شود و به این منظور باید مخالفین آن شناسایی و رویکردهای آنان با شناسایی شده و اهداف و انگیزه‌هایشان روشن گردد تا بتوان مانع رسیدن ایشان به اهدافشان شد.

این پرسش وجود دارد که چگونه انکار و مخالفت با مهدویت به عنوان یک مؤلفه‌ی جنگ نرم مورد استفاده دشمنان دین اسلام قرار می‌گیرد و می‌تواند به نابودی اسلام کمک کند و فرضیه این است که دشمنان با انکار مهدویت به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی جنگ نرم علیه اسلام، به تضعیف امید و ایجاد یأس در انسان پرداخته و با از بین بردن مفهوم انتظار باعث می‌شوند که جامعه از حرکت و پویایی باز ایستد و نتواند در مقابل زورگویی مقاومت کند و دشمنان راحت تر بتوانند به اهداف خود نایل شوند.

جنگ نرم

از ابتدای تاریخ بشر که جنگ سخت آغاز شد، عملیات روانی یا جنگ نرم نیز صورت می‌گرفته و با هدف گرفتن روحیه و افکار مردم به اهداف مختلفی در جوامع دست می‌یافتند اما اصطلاح جنگ نرم برای آن استفاده نمیشد و اولین بار توسط جوزف نای به شکلی علمی مطرح شد که در ادبیات غرب بیشتر به قدرت نرم^۱ شناخته شده است.

برای جنگ نرم^۲ اصطلاحات مختلفی وضع شده است که تقریباً همه آن‌ها یک مفهوم را می‌رسانند و در این قسمت به چند مورد از آن‌ها اشاره می‌شود:

۱- فازیو: تلاش برنامه ریزی شده برای استفاده از ابزارها و روش‌های تبلیغی، رسانه‌ای، سیاسی و روان‌شناختی برای تاثیر نهادن بر حکومت‌ها، گروه‌ها و مردم کشورهای خارجی به منظور تغییر نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای آنان.^۳

۲- ساندرس: جنگ نرم نوعی جنگ سرد است که سرانجام به استحاله فرهنگی جامعه منجر می‌شود.^۴

---

^۱ . soft power

^۲ . Soft War

^۳ . Fazio, R. Social changes and population. **The Journal of Social science**. No19. 2007.17.

^۴ . ساندرس، جنگ سرد فرهنگی، ص ۱۲۳

۳- جان کالینز، تئوریسین دانشگاه ملی جنگ آمریکا: استفاده طراحی شده از تبلیغات و ابزارهای مربوط به آن برای نفوذ در مختصات فکری دشمن با توسل به شیوه‌هایی که موجب پیشرفت مقاصد امنیت ملی مجری می‌شود.^۱

۴- شریفی: تلاش برنامه ریزی شده با استفاده از اقدامات روانی، رسانه ای تبلیغی، اجتماعی و فرهنگی برای به لسلیم کشاندن اندیشه و اعتقادات جامعه و کشور هدف.^۲

۵- کرمی: هرگونه اقدام غیر خشونت آمیز که ارزشها و هنجارهای جامعه ی هدف را مورد هجوم قرار می دهد ی سرانجام منجر به تغییر در الگوهای رفتاری موجود و خلق الگوهای جدید می شود که با الگوهای رفتاری مورد نظر نظام حاکم تعارض دارند.^۳

جنگ نرم نوعی جنگ فرهنگی است و برای تسخیر باورها و ارزش‌های انسانی از ابزارهای فرهنگی، فکری، اندیشه‌ای و رفتاری استفاده میکنند و به تصرف قلب‌ها و مغزها میپردازند و هزینه‌ی آن بسیار کم‌تر از جنگ سخت است. نمونه فعالیت های نرمی که در طول تاریخ انجام شده است فعالیت هایی است که معاویه برای تخریب امام علی علیه السلام انجام میداد و به این منظور هزینه زیادی برای این کار می پرداخت و معتقد بود که هزینه‌ی جنگ، بسیار بیشتر از این است.

از مهمترین ویژگی های جنگ نرم تهدید آن است که نرم، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است، تهدیدهای نرم پیچیده و محصول پردازش ذهنی نخبگان است و اندازه‌گیری و تشخیص آن به دلیل ماهیت غیر عینی و غیر محسوسشان بسیار مشکل است. شناسایی ابزارهای تهدید نرم، نیز دارای اهمیت است چرا که انتقال پیامها توسط آن ها صورت میگیرد و با روشهایی مثل القاء و اقناع بر افکار تأثیر می گذارند.

در انکار مهدویت نیز القای اطلاعات و آگاهی‌هایی که به واسطه آن بتوان عقاید و رفتارها را تحت تأثیر قرارداد از طریق ابزارهایی چون رسانه، گفتار، نوشتار و تصاویری که به این منظور طراحی شده‌اند استفاده می شود.

---

۱. کالینز، استراتژی بزرگ، ص ۴۸۷.

۲. شریفی، جنگ نرم، ص ۲۷

۳. کرمی، قابلیت‌های بسیج و سرمایه اجتماعی؛ مجموعه مقالات قدرت نرم، ج ۲، ص ۳

اصول و روش‌های مقابله با جنگ نرم

به روشهای مختلفی می‌توان از اعمال تهدیدات نرم پیشگیری کرد و دامنه اثرات اجتماعی فرهنگی سیاسی آن را کاهش داد و یا از بین برد که در این قسمت برخی از این روشها که در مقابله با جنگ نرم بر علیه مهدویت کاربرد دارند بیان می‌شوند.

- ۱- تبدیل جنگ نرم دشمن به فرصتی برای افزایش قدرت نرم با افزایش آگاهی و معرفت نسبت به مهدویت به روشهایی گوناگون با کمک افراد متخصص و خلاق که دارای شور و شوق فعالیت برای خنثی کردن تهدیدات نرم دشمن هستند، به منظور از بین بردن یا کاهش دامنه اثرات اجتماعی فرهنگی و سیاسی تهدیدات نرم دشمنان.
- ۲- عملیات روانی متقابل یکی از اصول مقابله در جنگ نرم می‌باشد که در این راستا نباید منفعلانه عمل کرد بلکه باید با انجام تبلیغات هوشمندانه و استفاده از همان روش‌های به کار گرفته شده توسط دشمنان، بر فکر و اندیشه و ذهن مخاطبان احاطه پیدا کرد و افکار عمومی داخلی و خارجی را در موضوع مورد نظر آگاه کرد.
- ۳- گسترش و افزایش فعالیت‌ها و محصولات فرهنگی تأثیرگذار در زمینه مهدویت و ارائه آن در سطح وسیع در حدی که پاسخگوی نیازهای جامعه باشد و بتواند با افکار و فرهنگ غلط انحرافی که توسط رسانه‌های مختلف ارائه می‌شوند مقابله نماید.

شیوه‌های مهدی ستیزی

از آن جا که تحقق حکومت جهانی مهدوی، یعنی تشکیل مدینه فاضله اسلامی و از بین رفتن ظلم و ستم از دنیا، به نفع دشمنان اسلام نیست و از سوی دیگر نیز باور به مهدویت به انسان روحیه نشاط و امید می‌دهد و باعث جنب‌وجوش می‌شود و شخص را در مقابل زورگویی مقاوم می‌کند و باعث می‌شود بتواند نیرو بگیرد و برای برپایی حق مبارزه کند، دشمنان اسلام که خواهان غفلت و عدم تحرک ملت‌ها هستند و اعتقاد به مهدویت را به زیان خود می‌دانند همواره در تلاش هستند تا آن را از اذهان مردم بزدایند و در راه رسیدن به این هدف اقدامات مختلفی انجام داده‌اند که یکی از آنها تخریب و مخدوش کردن چهره مهدی عجل الله فرجه است و تلاش می‌کنند به این وسیله مهدوی باوران را در عقیده‌ی خود سست کنند. وقتی از تخریب مهدویت، عاجز شوند، به تحریف آن روی می‌آورند، تا از این رهگذر، آثار و برکات این عقیده مهم اسلامی را به آفات و آسیب‌ها تبدیل کنند. تلاش دیگری که در این مورد انجام می‌دهند، تحقیر و تمسخر است و روش دیگرشان، جایگزین سازی است و یکی دیگر از اقدامات دشمنان، انکار مهدویت است که تلاش می‌کنند با وارد کردن شبهات مختلف به اصل مهدویت آن را به کل منکر شوند و مدعی شوند چنین چیزی در اعتقادات اسلامی و شیعی وجود نداشته است و با از بین بردن اندیشه مهدویت، اطمینان حاصل کنند که سدی در راه نیل ایشان به اهداف استعماریشان نیست.

جامعه شیعه، علاوه بر مبارزه در جبهه نظامی، باید از طریق جنگ نرم نیز با ظلم جهانی به مبارزه برخیزد و برای مقابله با این تهدیدات برنامه داشته باشد و شرایط را برای ظهور آماده کند.

مقام معظم رهبری علیه السلام در این باره فرموده است: «دشمن هر امر صحیح و مفیدی را تا آنجا که مقدور باشد، انکار می کند و اگر نتوانست، به تحریف و تخریب آن پرداخته و یا در مقابل آن اقدام به جایگزینی می نماید. همه عقاید سازنده موردتهاجم دشمن قرار گرفته است. دشمنان، سراغ مجموعه احکام و مقررات اسلام رفتند. هر عقیده و هر توصیه ای از شرع مقدس که در زندگی و سرنوشت آینده فرد و جماعت و امت اسلامی تأثیر مثبت بارزی داشته است، به نحوی با آن کلنجار رفتند تا اگر بتوانند آن را از بین ببرند و اگر نتوانند روی محتوایش کار کنند»^۱. در این راستا باتوجه به جدی بودن مسئله انکار مهدویت برای مبارزه با دین اسلام به معرفی برخی از مهمترین شبهه هایی که بر این موضوع وارد شده است پرداخته می شود تا هنگام مواجهه با آن شناسایی شود و به دیگران نیز اطلاع رسانی شود و به موقع بتوان در مقابل آن با عکس العمل مناسب از هویت شیعی خود دفاع نمود.

معرفی شبهات انکار مهدویت و تحلیل آن ها

در بین مسلمانان در میان مذهب اهل سنت؛ بیشتر دانشمندان و محققان، به اصل مهدویت اعتقاددارند و در نوشته های خود تصریح کرده اند که احادیث مربوط به مهدویت متواتر است و به هیچ وجه قابل انکار نیست، حتی تندروترین گروه های اسلامی مانند وهابیان، احادیث مربوط به حضرت مهدی علیه السلام را در مهم ترین منابع روایی خود نقل کرده و اعتراف نموده اند که در میان این احادیث، احادیث صریح و صحیحی وجود دارد که غیرقابل انکار است، اما به هرروی افرادی در طول تاریخ به انکار اصل مهدویت پرداخته اند.

دشمنان اسلام برای ضربه زدن و درنهایت نابودی اسلام اقدامات مختلفی انجام داده اند که یکی از آنها انکار اصل مهدویت است و در این راستا شبهاتی را وارد نموده اند که جهت بصیرت افزایی و آگاهی بخشی خوانندگان برخی از مهم ترین آن ها به طور خلاصه بیان می گردند.

بررسی ها نشان می دهد که انکار مهدویت تا قبل از قرن سیزدهم هجری قمری بسیار اندک بوده است و شاید مهم ترین حرفی که در این زمینه زده شده بود سخنان ابن خلدون در قرن هشتم هجری بود، اما در قرن سیزدهم هجری موجی از انکار مهدویت در بین علمای اهل سنت به حرکت درآمده است و برخی از اساتید دانشگاه الأزهر مصر، پس از حرکت اصلاحی و ترویج نواندیشی دینی دچار چنین انحرافی شده اند و در کتاب هایشان به انکار مهدویت پرداخته اند. برخی نیز کتابی مستقل در انکار اصل مهدویت نوشته اند و اغلب از نظر دانشمندان قبل

---

۱. نائینی، انتظار موعود، ش ۲، ص ۳۲.

از خود تبعیت کرده و عین همان نوشته‌های قبلی را تکرار کرده‌اند و بیشتر این نویسندگان در سخنانشان به ابن خلدون استناد می‌کنند در حالی که سخن ابن خلدون را بسیاری از دانشمندان علوم اسلامی اهل سنت و شیعه مورد نقدهای زیادی قرار داده‌اند.

برخی از مخالفان مهدویت و هابییانی هستند که مخالف تقریب مذاهب هستند و در کتبشان عین مطالب یکدیگر را تکرار می‌کنند و مطالعه دقیق کتبشان بیانگر این است که از زمانی که بحث تقریب مذاهب بین مسلمانان جدیت بیشتری پیدا کرد، به نگارش کتاب‌هایی علیه شیعیان پرداخته‌اند و اصل مهدویت را نیز در آن انکار کرده‌اند.

گروه دیگری که به انکار مهدویت پرداخته‌اند، مستشرقین هستند که اینان برخی مهدویت را به تبعیت از افرادی چون ابن خلدون منکر شده‌اند.

در این قسمت به معرفی مهم‌ترین شبهاتی که برای انکار مهدویت دستمایه قرار گرفته است پرداخته می‌شود.

شبهه اول: مهدویت برگرفته از ادیان پیشین است

در این شبهه آموزه‌های اسلامی به خصوص اصل مهدویت را برگرفته از اقوام و ادیان پیشین و کتاب‌های آن ادیان معرفی کرده‌اند تا به این وسیله حقانیت و اصالت آن را منکر شوند، این شبهه توسط برخی خاورشناسان و برخی نویسندگان مسلمان که در مراکز دانشگاهی، نزد خاورشناسان، تحصیل کرده‌اند و یا در تحقیقاتشان به آثار ایشان مراجعه نموده‌اند و اقوال آنان را پذیرفته و بدون بررسی بیشتر سخنانشان را تکرار کرده‌اند مطرح شده که از آن جمله‌اند:

۱. ابن حزم اندلسی ظاهری (۴۵۴ - ۳۸۴ هـ.ق) از اولین افرادی است که به انکار اصل مهدویت پرداخته است و دانشمندان بسیاری از شیعه و سنی بر سخن وی ردیه‌هایی نوشته‌اند.^۱

۲. محمد أحمد مصطفی أحمد، معروف به ابو زهره، (۱۳۹۴ - ۱۳۱۶ هـ.ق) در کتاب «القسم الأول حیاة و عصره، الفكر السياسي في عهد الأمويين».^۲

۳. سعد محمد حسن (۱۴۰۸ - ۱۳۳۰ هـ.ق) در کتاب «المهدية في الإسلام».^۳

۴. محسن عبدالحمید (متولد ۱۳۵۶ هـ.ق) در کتاب «حقیقة البایة و البهائية».^۱

---

۱. ر.ک: حلی، العزم الفصل ابن حزم؛ کشوان قزوینی، هدی الغافلین الی الدین المبین و ...
۲. ر.ک: به ابوزهره، الامام زید، حیاة و عصره و آرائه و فقهه. القسم الأول حیاة و عصره، ص ۱۰۹ و ۱۱۰.
۳. سعد محمد حسن، المهدیه فی الاسلام، ص ۴۹-۴۷.

۵. کامل مصطفی الشیبی (۲۰۰۶-۱۹۲۷ م) در کتاب «الصَّلَة بین التصوف و التشیع».^۲
۶. ابراهیم سلیمان الجبهان (معاصر) در کتاب «تبدید الظلام و تنبیه النیام الی خطر الشیعه و التشیع علی المسلمین و الاسلام».^۳
۷. عبدالرحیم ملازاده در کتاب «ویرانگری‌ها و خیانت‌های مدعیان تشیع در اسلام و ریشه‌های مشترک یهودیت و تشیع».^۴
- در میان شیعیان نیز احمد کسروی (۱۳۲۴ ش / ۱۳۶۴ ق) در کتابچه «بهایگری»^۵ و کتاب «شیعی گری»^۶ با طرح این موضوع به انکار مهدویت پرداخته اند .
- در میان خاورشناسان نیز اغلب دائرةالمعارف نویسان و برخی دیگر به‌ویژه آنان که مسئله مهدویت را از دیدگاه متون اصیل اسلامی نمی‌نگرند موضوع مهدویت اسلام را، برگرفته از تعالیم ادیان یهودیت و مسیحیت و حتی زرتشت می‌دانند.
۱. جیمز دارمستر (۱۸۹۴-۱۸۴۹ م) در کتاب «مهدی از صدر اسلام تا قرن سیزدهم هجری».^۷
۲. فان فلوتن (۱۹۰۳-۱۸۶۶ م)^۸ در کتاب «تاریخ شیعه و علل سقوط بنی‌امیه».^۹
۳. یولیوس ولهاوزن (۱۹۱۸-۱۸۴۴)^{۱۰} در کتاب «مقدمه لتاریخ اسرائیل».^{۱۱}

-
۱. عبدالحمید، حقیقه البایئه و البهائیه ص ۳۸.
  ۲. شیبی، تشیع و تصوف تا آغاز سده دوازدهم هجری ص ۲۸۸-۲۸۷.
  ۳. این کتاب با هزینه نهادهای دینی وهابی در اواسط دهه ۱۹۷۰ م منتشر شده. تحصیلات نویسنده آن مشخص نیست و هیچ تألیف دیگری هم ندارد، اما کتابی که باهدف نفی و تقبیح شیعیان نوشته، از طرف وهابیان حمایت شده و در سالهای ۱۹۸۸-۱۹۷۶ نه بار تجدید چاپ شد.
  ۴. ملازاده، ویرانگری‌ها و خیانت‌های مدعیان تشیع در اسلام و ریشه‌های مشترک یهودیت و تشیع، ص ۹۷.
  ۵. کسروی، بهائی‌گری، ص ۳ و ۴ و ۶ و ۷ و ۸.
  ۶. کسروی، شیعی گری، ص ۶ و ۷ و ۸ و ۹.
  ۷. دارمستر، مهدی از صدر اسلام تا قرن سیزدهم هجری، ص ۵ و ۶ و ۲۱.

۸. Gerole Van Fluaton

۹. فلوتن، تاریخ شیعه و علل سقوط بنی‌امیه، ص ۱۳۳ و ۱۳۵ و ۱۴۲ و ۱۴۳ و ۱۵۰.
۱۰. (Julius Wellhausen) ولهاوزن به سبب نگارش کتاب‌هایی درباره تاریخ صدر اسلام و پژوهش‌هایی در باب عاشورا که پیش‌تاز این‌گونه پژوهش‌ها است، در حوزه‌های علمیه بیشتر از دانشگاه‌های ایران شناخته شده است.
۱۱. ولهاوزن، پیش‌درآمدی بر تاریخ اسرائیل، Introduction To The history of Esrael، به نقل از کتاب الخوارج و الشیعه، ترجمه عبدالرحمن بدوی، ص ۱۶۸

۴. ایگناز گلدزیهر (۱۹۲۱-۱۸۵۰ م) در دو کتاب «مذاهب التفسیر الاسلامی» و «العقیده و الشریعة فی الإسلام»^۱.
۵. دیوید ساموئل مارگولیو (۱۹۴۰-۱۸۵۸ م) در مقاله‌ای که در سال ۱۹۱۵ میلادی درباره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه نوشته.^۲
۶. ایلیا پاولویچ پتروشفسکی^۳ (۱۹۷۷-۱۸۹۸ م) در کتاب «اسلام در ایران»^۴.
۷. دوگلاس س، کراو (معاصر) در مقاله «آخرالزمان در مذاهب اسلام و زرتشت» در دائرةالمعارف بریتانیکا به انکار اصل مهدویت اسلامی پرداخته و آن را برگرفته از ادیان دیگر می‌داند.

تحلیل انتقادی شبهه اول

توجه به این امر لازم است که پیامبران همه ادیان آسمانی برگزیده یک خدای واحد هستند پس هماهنگی و شباهت در اصول معرفت و ارکان دین آن‌ها، بیانگر اصیل بودن و صداقت آن پیامبر و دینش است و از نقاط قوت یک اندیشه دینی است نه نقطه ضعف.

خداوند متعال در قرآن کریم در سوره آل عمران آیه ۱۹ می‌فرماید:

﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوْتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا يَنْهَهُمْ...﴾^۵

یعنی دین راستین خدا، در حقیقت، یک دین است که بر پایه‌ی فطرت تغییرناپذیر انسان، استوار گشته؛ و «اسلام» نام گرفته است و پیامبران پیشین و پیروان ایشان، همگی در قرآن «مسلم» خوانده می‌شوند و این بیانگر این است که همه ادیان یکی هستند و آیه ۱۳۱ و ۱۳۲ سوره بقره نیز بیانگر این امر است:

﴿إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمَ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ* وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ*﴾^۶

---

۱. فخاری، ذهنیت مستشرقین و اصالت مهدویت، ص ۵۰؛ گلدزیهر، العقیده و الشریعة فی الإسلام، ص ۹۳؛ مردانی، پرتوی از سیمای مهدویت در قرآن و حدیث، ص ۱۴۵.

۲. صاحب‌زمانی، دیباچه‌ای بر رهبری، ص ۲۰۱؛ مردانی، همان: ص ۱۴۶.

۳. I. P. Petrushevski

۴. پتروشفسکی، اسلام در ایران، ص ۲۸۲ الی ۲۸۴.
۵. به‌راستی که دین، نزد خدا، اسلام است؛ و کسانی که کتاب داده شدند، به کشمکش نیفتادند، مگر پس از آن که آنان را، دانش، فرا آمد؛ به خاطر سرکشی و دشمنی با یکدیگر.
۶. آنگاه که پروردگارش به وی فرمود: اسلام آور، گفت: دارنده و دستوردهنده‌ی جهانیان را فرمان بردم؛ و ابراهیم، فرزندان را بدین آیین سفارش نمود و یعقوب نیز، که: ای پسران من، این دین را خدا برایتان برگزیده است؛ پس مبدا بمیرید مگر آن که مسلم باشید.

خاورشناسان نیز توجه نموده اند که مهدویت یک تفکر و عقیده جهانی است و اختصاص به اسلام و شیعیان ندارد و بررسی موعود در ادیان گذشته این مدعا را تأیید می کند، تنها تفاوتی که وجود دارد این است که مهدویتی که اسلام بیان کرده کامل تر از مهدویت در ادیان و اقوام گذشته است. ضمناً اینان اصل مهدویت را در ضمن جریانات تاریخی و تحت تأثیر رخدادهای قرون نخستین اسلام بررسی کرده اند که روش درستی نیست.

شبهه دوم: مهدویت از عقاید قدمای اهل سنت نیست بلکه یک فکر سیاسی و اجتماعی و از عقاید شیعیان است

یکی از شبهاتی که مخالفان و منکران اصل مهدویت آن را مطرح کرده اند این است که مهدویت در نگاه قدمای اهل سنت وجود نداشته است و در بستر تحولات سیاسی و اجتماعی و به دست شیعیان و در نتیجه فشارهای سیاسی شکل گرفته است، گویی به اعتقاد اینان فقط مسائلی پذیرفته می شوند که از عقاید قدمای اهل سنت بوده باشد و با القاء این تفکر در اذهان باعث می شوند برخی نسبت به این مسئله بی توجه شوند. افرادی که این شبهه را مطرح کرده اند در میان اهل سنت عبارت اند از:

۱. احمد امین مصری (۱۳۷۳ - ۱۳۰۵ هـ ق) در کتاب «ضحی الاسلام».^۱
  ۲. شیخ عبدالله بن زید آل محمود (۱۴۱۷-۱۳۲۷ هـ ق) در کتاب «لا مهدی ینتظر بعد الرسول محمد خیر البشر».^۲
  ۳. محسن عبدالحمید (متولد ۱۳۵۶ هـ ق) در کتاب «حقیقه البایه و البهائیه».^۳
  ۴. عبدالله الرشید (معاصر) در مقاله «المهدی المنتظر هذه الخرافه»^۴ که به فارسی هم ترجمه شده^۵ و به راحتی در دسترس است و عنوان آن این است «فتوی سلفیه حنبلیه، المهدی المنتظر خرافه».
  ۵. محمد عبدالکریم عتوم در کتاب «النظریة السیاسیة المعاصرة للشیعة الامامیة».^۶
- در میان شیعیان:

۱. ابوالفضل برقی (۱۳۷۰ - ۱۲۸۷ ش) در کتاب «بررسی علمی در احادیث مهدی».^۷

---

۱. امین، ضحی الإسلام، ص ۲۴۱ و ۲۴۳ و ۲۴۴.

۲. آل محمود، العقائد، لا مهدی ینتظر بعد الرسول محمد خیر البشر. ص ۳ و ۱۴.

۳. محسن، حقیقه البایه و البهائیه، ص ۳۸.

۴. رشید، روزنامه سعودی عکاظ. فتوی المهدی المنتظر خرافه.

۵. رشید، اسلام تکس، ۳ خرداد ۱۳۹۵

۶. عتوم، النظریة السیاسیة المعاصرة للشیعة الامامیة، ص ۸۶.

۷. برقی، بررسی علمی احادیث مهدی، ص ۱۲۴ و ۳۱۰ و ۳۰۹.

۲. علی اصغر مصطفوی (۱۳۳۲ش / ۱۳۷۲ق) در کتاب «سوشیانت یا سیر اندیشه ایرانیان درباره موعود آخرالزمان»^۱
۳. احمد الکاتب (۱۳۳۲ش / ۱۳۷۲ه ق) در کتاب «تکامل فکر سیاسی شیعه از شوری تا ولایت فقیه».^۲
در میان خاورشناسان:

۱. جیمز دارمستر (۱۸۹۴- ۱۸۴۹ م) در کتاب «مهدی از صدر اسلام تا قرن سیزدهم هجری».^۳
۲. ایگناز گلدزیهر (۱۹۲۱- ۱۸۵۰ م) در کتاب «العقیده و الشریعة فی الاسلام».^۴
۳. دوایت دونالدسن (۱۹۷۶-۱۸۸۴ م) در کتاب «عقیده الشیعة».^۵
۴. فان فلوتن (1903- ۱۸۶۶ م) در کتاب «سیاده العربیه».^۶
۵. ویلیام مونتگمری وات^۷ (۲۰۰۶- ۱۹۰۹ م). در کتاب «فلسفه و کلام اسلامی».^۸

تحلیل انتقادی شبهه دوم

- ۱ - گرچه در طول تاریخ، در دوران های مختلف مسلمانان اعم از شیعه و غیر شیعه تحت فشارهای اجتماعی و سیاسی بوده اند، ولی این باعث نمی شود تا اعتقاد به منجی و مهدی را تحت فشارهای موجود جعل کنند، چرا که پروردگار عالم وجود منجی در آخر الزمان را به منظور گسترش عدالت در روی زمین و از بین بردن ظلم و ستم مطرح کرده است و آیات قرآن به آن تصریح کرده اند.
- ۲ - دقت در کتب حدیثی و تفسیری اهل سنت بیانگر این است که مهدویت از افکار و عقاید شیعیان و برگرفته از اندیشه های سیاسی اجتماعی نیست بلکه خواست فطری بشر است و علاوه بر عقل، قرآن و روایات نیز به طور صریح بر آن اتفاق کرده اند و از عقاید مسلمانان اعم از شیعه و اهل سنت و بلکه عقاید همه مردم جهان می باشد و بسیاری از علمای اهل سنت نیز با وجود اختلاف نظر با شیعیان در مصداق مهدی، اصل مهدویت را قبول دارند و

---

۱. مصطفوی، سوشیانت یا سیر اندیشه ایرانیان درباره موعود آخرالزمان، ص ۱۹ و ۲۰.

۲. الکاتب، تکامل فکر سیاسی شیعه از شوری تا ولایت فقیه، ص ۱۸۶ و ۱۹۰.

۳. دارمستر، مهدی از صدر اسلام تا قرن سیزدهم هجری، ص ۱۰-۱۲.

۴. گلدزیهر، العقیده و الشریعة فی الاسلام، ص ۲۱۷ و ۲۱۸ و ۲۱۹ و ۳۸۰.

۵. دونالدسن، عقیده الشیعه، ص ۲۳۰ تا ۲۳۲، تاجری نسب، فرجام شناسی حیات انسان، ج ۲، ص ۱۰۱.

۶. فلوتن، السیاده العربیه و الشیعة و الاسرائیلیات فی عهد بنی امیه، ص ۷۶ و ۷۹ و ۱۲۲.

۷. William Montgomery Watt

۸. مونتگمری وات، فلسفه و کلام اسلامی، ص ۳۸ و ۳۹

افرادی که ادعا کرده‌اند که احادیث مهدویت از عقاید قدمای اهل سنت نیست، برای اثبات ادعایشان مدارک و دلایل قابل قبولی ارائه نکرده‌اند و بدون بیان هیچ دلیلی فقط سخنان منکرین پیش از خود را تکرار می‌کنند.

۳- اغلب مسلمانانی که در طول تاریخ به نقد مهدویت پرداخته‌اند، از آن در جهت اهداف و مقاصد خود بهره جسته و این ذهنیت را در شرق‌شناسان به وجود آورده‌اند که این بحث بیش از آنکه یک واقعیت باشد، دسیسه‌ای در دست مخالفان سیاسی است.

۴- استفاده نادرست از مهدویت در تاریخ اسلامی به وسیله برخی از منکران مهدویت موجب شده تا خاورشناسان مسئله مهدویت را از دیدگاه سیاسی و تحولات اجتماعی بنگرند و مسئله را روشمندانه و از زاویه دین‌شناسی مورد توجه قرار ندهند. نکته دیگری که باعث شده خاورشناسان در این مسئله درست قضاوت نکنند؛ عدم دسترسی به منابع اصیل شیعی است در حالی که قضاوت و داوری درباره هر گروه و مذهبی مدارک معتبر و کتاب‌های اصیل آن گروه و مذهب را لازم دارد و گرنه قابل اعتبار و ارزش نخواهد بود.

۵- از نظر عقل و منطق هم قابل قبول نیست که فقط عقایدی مورد قبول باشد که از نظر قدمای اهل سنت قابل قبول باشد.

شبهه‌ی سوم_ اعتقاد به مهدویت خرافه و اسطوره و افسانه است

این تفکر که اندیشه مهدویت اسطوره و افسانه و خیال‌بافی و اندیشه‌ای خرافی است و همراه خودش خرافات دیگری نیز به همراه می‌آورد که مخالف عقل است و شیعیان از آن به نفع خودشان استفاده می‌کنند نیز یکی دیگر از شبهاتی است که برای انکار مهدویت مورد استفاده قرار گرفته است و برخی از افراد برای کم رنگ نمودن آثار مهدویت و رسیدن به اهدافشان از آن بهره برده‌اند.

از جمله افرادی که به این تفکر پرداخته‌اند در میان اهل سنت عبارت‌اند از:

۱. محمد رشید رضا (۱۳۵۴-۱۲۸۴ هـ.ق) در «تفسیر القرآن الحکیم» یا «تفسیر المنار».^۱
۲. محمد فرید وجدی (۱۳۷۳-۱۲۹۵ هـ.ق) در «دائرة المعارف قرن بیستم».^۲
۳. احمد امین مصری (۱۳۷۳-۱۳۰۵ هـ.ق) در «تراثنا و موازین النقد»^۳ و «ضحی الإسلام».^۴

---

۱. رشیدرضا، تفسیر المنار، ج ۱۰، ص ۳۴۲.]

۲. دائرة المعارف القرن العشرين - ماده هدی - مهدی - ج ۴۸۱، ص ۱۰.

۳. السائح الیوبی، تراثنا و موازین النقد، ج ۱۰، ص ۱۸۶.

۴. امین، ضحی الإسلام، ج ۳، ص ۲۴۳.

۴. محمد عبدالله عنان (۱۴۰۶-۱۳۱۶ هـ ق) در «مواقف حاسمه فی تاریخ الاسلام».^۱
۴. عبدالله بن زید آل محمود (۱۴۱۷-۱۳۲۷ هـ ق) در مقاله «لا مهدی ینتظر بعد الرسول محمد خیر البشر».^۲
۵. حسن ابن علی سقاف (متولد ۱۳۸۰ هـ ق) در «صحیح شرح عقیده‌ی طحاویه».^۳
۶. ناصر بن عبدالله القفاری (معاصر) در کتابهای «پروتوکل تخریب حرمین شریفین»^۴ و «نقد و بررسی اصول و عقاید شیعه دوازده امامی»^۵ و «مسئله تقریب بین اهل سنت و شیعه».^۶
۷. عبدالله الرشید (معاصر) در روزنامه سعودی عکاظ.^۷

در بین شیعیان:

۱. احمد کسروی (۱۳۲۴ ش / ۱۳۶۴ هـ ق) در کتابهای «شیعی گری»^۸ و «التشیع و الشیعه».^۹
  ۲. ابوالفضل برقی (۱۳۷۰-۱۲۸۷ ش) در کتاب «بررسی علمی احادیث مهدی».^{۱۰}
  ۳. احمد الکاتب (۱۳۷۲ هـ ق) در کتاب «تکامل فکر سیاسی شیعه از شوری تا ولایت فقیه».^{۱۱}
- در بین خاورشناسان:

۱. جیمز دارمستتر (۱۸۹۴-۱۸۴۹ م) در کتاب «مهدی از صدر اسلام تا قرن سیزدهم هجری».^{۱۲}
۲. ایگناز گلدزیهر^{۱۳} (۱۹۲۱-۱۸۵۰ م) در کتاب «العقیده و الشریعه فی الإسلام».^{۱۴}

-
۱. عنان، مواقف حماسه فی تاریخ الاسلام، ص ۳۵۹.
  ۲. آل محمود، العقائد، لا مهدی ینتظر بعد الرسول محمد خیر البشر، ص ۳۱ و ۵۸ و ۸۵، تاجری نسب، فرجام‌شناسی حیات انسان، ج ۱، ص ۶۶.
  ۳. سقاف، صحیح شرح العقیده الطحاویة، ص ۷۱.
  ۴. القفاری، پروتوکل تخریب حرمین شریفین، ص ۳۸ و ۳۹.
  ۵. القفاری، نقد و بررسی اصول و عقاید شیعه دوازده امامی، ج ۲، ص ۲۶۵ و ۴۶۰.
  ۶. القفاری، مسئله تقریب بین اهل سنت و شیعه، ص ۶۶۸.
  ۷. رشید، روزنامه سعودی عکاظ، فتوی المهدی المنتظر خرافه. اسلام تکس، ۳ خرداد ۱۳۹۵
  ۸. کسروی، شیعی گری ص ۳۰
  ۹. کسروی، التشیع و الشیعه، ص ۳۱ و ۴۷ و ۷۱.
  ۱۰. برقی، بررسی علمی احادیث مهدی، ص ۵۳ و ۵۴ و ۱۰۲.
  ۱۱. الکاتب، تکامل فکر سیاسی شیعه از شوری تا ولایت فقیه، ص ۲۳۱ و ۱۳۹.
  ۱۲. دارمستتر، مهدی از صدر اسلام تا قرن سیزدهم هجری، ص ۱۳ و ۱۸ و ۲۱-۲۵ و ۷۸.
  ۱۳. Ignaz Goldziher
  ۱۴. گلدزیهر، العقیده و الشریعه فی الإسلام، ص ۲۱۷ و ۲۱۸، تاجری نسب، فرجام‌شناسی حیات انسان، ج ۱، ص ۶۳.

تحلیل انتقادی شبهه سوم

۱. ورود خرافات توسط افراد سودجو به اصل مهدویت انکار نمی‌شود، اما با خدشه وارد شدن در یک امر جزئی، نمی‌توان یک مسئله کلی را که از اعتقادات تمام مسلمین و بلکه تمام ادیان است، زیر سؤال برد و آن اصل را به‌طور کلی منکر شد.

۲. مراجعه به قرآن کریم و دیدگاه مفسران بزرگ اهل سنت درباره حضرت مهدی عجل الله فرجه که در کتب تفسیری آمده است، روشن می‌کند که اندیشه مهدویت ریشه وحیانی، قرآنی و روایی دارد و خرافی نیست و صرف تکرار حرف‌های چند تن از مستشرقین مثل دارمستتر از یک سو و دیدگاه‌های «ابن خلدون» از سوی دیگر بدون مطالعه در کتب تاریخی و حدیثی نمی‌تواند یک اصل مهم اسلامی را رد کند.

۳. اعتقاد به مهدویت، از اعتقادات اختصاصی شیعیان نیست؛ بلکه یک اعتقاد عمومی است و تمام مسلمانان و بلکه پیروان تمامی ادیان جهان بر آن اتفاق نظر دارند و روایات متواتر فریقین نیز آن را تأیید می‌کند، اگر این موضوع مهم را خرافی دانسته شود، تمام مسلمانان، اعم از علما و عوام، شیعه و سنی و تمام انسان‌ها متهم به اعتقاد به یک خرافه می‌شوند.

۴. عدم مراجعه به منابع اصیل اسلامی و استفاده از کتاب مستشرقین یهودی و اظهار نظر در مورد مطالبی که در آن تخصص کاری نداشته‌اند نیز دلیل دیگری است که سخن افرادی که این شبهات را مطرح نموده قابل قبول نیست.

شبهه چهارم - مهدویت عامل فساد و فتنه و انحراف جامعه است

برخی از مخالفان مهدویت اعتقاد به مهدویت را منشأ فتنه و انحراف جامعه و ریخته شدن خون انسان‌ها در طول زمان به واسطه مدعیان دروغین مهدویت بیان می‌کنند و به این دلیل مهدویت را منکر می‌شوند و مهدویت را مقوله‌ای منفی جلوه داده و برای رسیدن به اهداف خود از آن بهره می‌برند که در بین اهل سنت:

۱. محمد رشید رضا (۱۳۵۴-۱۲۸۴ ق) در «تفسیر المنار»^۱.

۲. محمد بن طنطاوی جوهری (۱۳۵۸-۱۲۸۷ ق) در «الجواهر فی تفسیر القرآن الکریم» یا «تفسیر طنطاوی»^۲.

۳. احمد مصطفی المراغی (۱۳۷۱-۱۳۰۰ ق) در کتاب «تفسیر المراغی»^۳.

۱. رشید رضا، تفسیر المنار، ج ۹، ص ۵۷ و ۵۸ و ۴۱۶.

۲. طنطاوی، الجواهر فی تفسیر القرآن الکریم، ج ۶، ص ۱۱ الی ۱۶ و ج ۸، ص ۱۵ و ۱۶ و ۲۱۷ و ۲۱۸.

۳. به نقل از طنطاوی، الجواهر فی تفسیر القرآن الکریم، ج ۸ همان.

۴. احمد امین مصری (۱۳۷۳ - ۱۳۰۵ ق) در «ضحی الاسلام»^۱.

۵. عبدالله بن زید آل محمود در «لا مهدی ينتظر بعد الرسول خير البشر»^۲.

در بین شیعیان:

۱. ابوالفضل برقی (۱۳۷۰ - ۱۲۸۷ ش) در «بررسی علمی احادیث مهدی»^۳.

۲. احمد الکاتب (متولد ۱۳۳۲ ش / ۱۳۷۲ ه ق) در «تکامل فکری سیاسی شیعه از شوری تا ولایت فقیه»^۴.
به طرح این شبهه پرداخته و مسئله مهدویت را منکر شده اند.

تحلیل انتقادی شبهه چهارم

اصل مهم و مورد توجه این است که فتنه‌ها و انحرافات فقط مربوط به اصل مهدویت نیست و افراد سود جو در طول تاریخ اصول دیگر را نیز مورد سوء استفاده قرار داده اند و از آن استفاده‌های نادرستی کرده اند ولی هرگز بنای عقلا بر این نبوده است که به خاطر این استفاده نادرست اصل مسئله را زیر سؤال ببرند در رابطه بامهدویت نیز اینگونه بوده است و برخی از افراد هم به دلیل عدم آگاهی از اصل مهدویت و حقایق آن دچار آسیب شده اند و باید با روشنگری، مردم را بیدار کرده و جلو این گونه انحرافات گرفته شود و گرنه با انکار مهدویت فتنه‌ها از بین نمی روند که اگر چنین می شد با بیان این شبهه دیگر کسی ادعای مهدویت نمی کرد، حال آنکه همچنان در حال مشاهده افرادی هستیم که ادعای مهدویت می کنند.

شبهه پنجم - اعتقاد به مهدویت عامل رکود و رخوت است

بعضی از مخالفان و منکران مهدویت با بیان این که انتظار ظهور مهدی عجل الله تعالی فرجه و عقیده به مهدویت، با سوق دادن مردم به توکل به خدا و توسل به حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه مردم را از مبارزه و عمل بازمی دارد و سبب سستی و رخوت و در نتیجه عقب ماندگی یا فرار از زیر بار مسئولیت‌ها و تسلیم در برابر ظلم و ستم می شود، تلاش می کنند مهدویت را در ذهن انسان‌ها منفی جلوه دهند و با دور کردن مردم از آن به اهداف شوم خود دست یابند.

مهم‌ترین افرادی که به این امر پرداخته اند از اهل سنت می باشند و عبارت‌اند از:

۱. محمد رشید رضا (۱۳۵۴ - ۱۲۸۴ ق) در «تفسیر المنار»^۱

---

۱. امین، ضحی الاسلام، ج ۳، ص ۲۴۴.

۲. آل محمود، العقائد، لا مهدی ينتظر بعد الرسول محمد خیر البشر. ص ۵، شفیعی، دفاع از مهدویت، ص ۸۷.

۳. برقی، بررسی علمی احادیث مهدی، ص ۱۰۱ و ۱۰۲.

۴. الکاتب، تکامل فکر سیاسی شیعه از شوری تا ولایت فقیه، ص ۱۹۰.

۲. محمدبن طنطاوی جوهری (۱۳۵۸-۱۲۸۷ ق) در «تفسیر طنطاوی»^۲

۳. احمد مصطفی المراغی (۱۳۷۱-۱۳۰۰ ق) تفسیر المراغی^۳

تحلیل انتقادی شبهه پنجم

اگر معنای صحیح انتظار مهدی موعود عجل الله فرجه به خوبی دانسته شود معلوم می‌شود که عقیده به مهدویت به معنای دست روی دست گذاشتن و در انتظار آمدن مهدی عجل الله فرجه برای حل مشکلات زندگی نیست که عامل رکود و رخوت و سستی در جامعه شود بلکه مهدویت و انتظار دارای آثار بسیار سازنده است و عامل تحرک و آگاهی و بیداری است و یکی از مؤلفه‌های قدرت نرم است و این همان چیزی است که به ضرر دشمنان اسلام است، انتظار، دوره آماده‌سازی و زمینه‌سازی برای یک نهضت به شمار می‌آید و سستی و رخوت در آن راه ندارد، بلکه در جامعه‌ای که حالت انتظار منجی الهی حاکم است، تحرک و پویایی حکم فرماست و بشر را به زمینه‌سازی و اصلاح فردی و اجتماعی وامی‌دارد و عاملی ارزشمند برای حفظ و بقای شریعت است.

راههای مقابله با جنگ نرم مهدوی

شناسایی و تقویت و سازمان‌دهی منابع قدرت نرم بر اساس یک طرح جامع می‌تواند تبدیل به یک فرصت و هجوم به دشمنان طراح جنگ نرم شود و در این زمینه در مواجهه با فعالیت‌هایی که در زمینه‌ی انکار مهدویت فعالیت می‌کنند راههای زیر می‌تواند مؤثر باشد:

۱. معرفت‌افزایی و جهل‌زدایی که از مهم‌ترین راههای مقابله با جنگ نرم دشمن در خصوص اصل مهدویت است و باید در سطوح مختلف جامعه و با یاری اندیشمندان و تأسیس مراکز علمی و تربیت نیروهای متخصص و با پشتیبانی نظام اسلامی در همه سطوح جامعه صورت پذیرد تا معرفت به امام عصر عجل الله فرجه و موضوعات پیرامون ایشان افزایش یابد تا در برابر تهدیدات دشمن دچار تزلزل فکری نشوند.

۲. آگاهی‌بخشی درباره‌ی منکران و مخالفان مهدویت و اهداف آنان به منظور درک واقعی تهدیدات دشمنان، با قلم و بیان عالمانه و به‌دوراز تعصبات مذهبی و قومی که موجب می‌شود مردم در برابر هر حرکت دشمن حساس و مراقب باشند و ندانسته به دام آن‌ها گرفتار نشوند و این امر در خنثی کردن تلاش دشمن مؤثر است.

۱. رشید رضا، تفسیر المنار، ج ۹، ص ۴۱۶ و ج ۱۰، ص ۳۹۳.

۲. طنطاوی، الجواهر فی تفسیر القرآن الکریم، ج ۶، ص ۱۱ و ۱۲ و ۱۵ و ۱۶، ج ۸، ص ۲۱۵.

۳. المراغی، تفسیر المراغی، ج ۹، ص ۱۳۳ و ۱۳۴.

۳. تقویت زیرساخت‌های اعتقادی و مبانی فکری جوانان مسلمان به ویژه در موضوع مهدویت و قیام حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه و اهداف قیام ایشان با بیان استدلالی که موجب ایستادگی در مقابل دشمنی میشود که می‌کوشد با ناکارآمد نشان دادن فرهنگ ناب شیعی، باعث تضعیف اعتقادات جوانان مسلمان و سست شدن روحیه ایشان گردند.

نتیجه

دشمنان دین اسلام در راستای رسیدن به اهدافشان با روشهای مختلف برای تضعیف و نابودی دین اسلام تلاش میکنند، در حال حاضر که وجود مبارک حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه برکن اصلی و اساسی دین اسلام است، انکار مهدویت و القاء شبهه در این اصل مهم به منظور تضعیف امید و ایجاد یأس در انسان و خدشه دار کردن چهره حضرت در اذهان مردم می‌تواند به افرادی که از برپایی حکومت جهانی مهدوی در هراس هستند کمک نماید تا راحت تر بتوانند به اهدافشان برسند،

منکران اصل مهدویت که از غیرمسلمانان اعم از خاور شناسان و معاندان و مسلمانان اعم از شیعه و اهل سنت هستند، هریک برای نظرات خود دلایلی ارائه می‌کنند که گاه از روی عدم آگاهی و بدون دقت و مطالعه کافی به انتشار این شبهات پرداخته اند و گاه مغرضانه است که بنا به فرمایش مقام رهبری: «دشمن‌ترین اشخاص با این عقیده و با شخص آن بزرگوار، ستمگران عالم‌اند، از روز غیبت آن حضرت، بلکه از روز ولادت آن حضرت تا امروز. آن کسانی که وجودشان با ستم و با زورگویی همراه بوده بر دشمنی با این بزرگوار، با این پدیده الهی، با این نور و با این شمشیر الهی مشغول شدند. امروز هم مستکبرین و ستمگران عالم، با این فکر و این عقیده، مخالف و دشمن‌اند و می‌دانند که این عقیده و این عشق - که در دل‌های مسلمین، به خصوص در دل‌های شیعه است - برای هدف‌های ستمگرانه آن‌ها مزاحم است.»^۱

اما از آن جا که به نتیجه رسیدن انکار مهدویت موجب تضعیف و نابودی رهبر دین اسلام شده و می‌تواند در نهایت منجر به نابودی اسلام گردد، باید تلاش شود با تبیین شبهات و معرفت‌افزایی و آگاهی‌بخشی و تعمیق افکار و عقاید شیعی مانع اثر گذاری برنامه‌های آنان شد.

منابع

- ۱- ابن کثیر، اسماعیل بن عمر، **تفسیر القرآن العظیم**، دارالکتب العلمیه، منشورات محمدعلی بیضون، بیروت، لبنان، ۱۴۱۹ ق.

---

۱. نایینی، انتظار موعود، ج ۲، ص ۳۸

فصلنامه نامه الهیات، سال سیزدهم، شماره پنجاه و سوم، زمستان ۱۳۹۹

- ۲- ابن منظور، محمد بن مكرم، لسان العرب، دار صادر، جلد ۹، بیروت، ۷۱۱ ق.
- ۳- ابو زهره، محمد، الامام جعفر الصادق و حياته و عصره و آرائه و فقهه / س. ن. طباطبایی، بی تا.
- ۴- التیمی البستی، محمد، صحیح ابن حبان / ب. ا. بلبان، بی تا، بی تا.
- ۵- الألوسی البغدادی، شهاب‌الدین محمود بن عبدالله، روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و السبع المثانی / م. ع. عطیه، دارالکتب العلمیه، بیروت، ۱۴۱۵ ق.
- ۶- آل محمود، عبدالله بن زید، مجموعه رسائل الشیخ عبدالله بن زید آل محمود، المجلد الأول، العقائد، لا مهدی ینتظر بعد الرسول محمد خیر البشر، مطابع علی بن علی، دوحه، قطر، بی تا.
- ۷- امین، احمد، ضحی الإسلام، مکتبه الاسره، جلد ۳، مصر، ۱۹۹۹ م.
- ۸- بالادستیان، محمدامین و همکاران، امام مهدی در احادیث شیعه و سنی، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه ۱۳۹۶ ش.
- ۹- برقی، ابوالفضل، بررسی علمی احادیث مهدی، کتابخانه العقائد، نشر اول دیجیتال، ۱۳۹۴ ش.
- ۱۰- پطروشفسکی، پاولویچ ایلیا، اسلام در ایران (از هجرت تا پایان قرن نهم هجری) / کریم کشاورز، پیام، تهران، ۱۳۶۳ ش.
- ۱۱- تاجری نسب، غلامحسین، فرجام‌شناسی حیات انسان، مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، جلد ۱ و ۲، تهران، ایران، ۱۳۸۷ ش.
- ۱۲- ترمذی السلمی، ابو عیسی، محمد بن عیسی، سنن الترمذی / ا. م. آخرون، دار احیاء التراث العربی، بیروت، بی تا.
- ۱۳- الجوهری، طنطاوی، الجواهر فی تفسیر القرآن الکریم / ش. م. عبدالسلام، دارالکتب العلمیه، بیروت، لبنان، ۱۴۲۵ ق.
- ۱۴- حسین، جاسم، تاریخ سیاسی غیبت امام دوازدهم / س. م. آیت‌اللهی، امیرکبیر، ۱۳۷۷ ش.
- ۱۵- حلّی، شیخ کاظم، الجزم الفصل ابن حزم، رد علی کتاب الفصل فی الملل و الأهواء و النحل الذی ألفه الشیخ أبو محمد علی بن أحمد بن سعید بن حزم الظاهری الأندلسی، بی تا، بی تا.
- ۱۶- دونالدسون، دوایت م، عقیده الشیعه و هو کتاب عن تاریخ الاسلام فی ایران و العراق / ع. م. طبعه الثانیه، بیروت ۱۴۱۰ ق.
- ۱۷- دارمستتر، جیمز، مهدی از صدر اسلام تا قرن سیزدهم هجری / م. جهان سوز، انتشارات ادب، تهران، ۱۳۱۷ ش.

- ۱۸- الرازی، محمدابن ابی حاتم، **تفسير القرآن العظيم مسنداً عن الرسول** / ط. ا. محمد، مكتبة نزار مصطفى الباز، رياض، عربستان، ۱۴۱۹ق.
- ۱۹- رشيد، بن علي رضا بن محمد، **تفسير القرآن الحكيم، تفسير المنار**، الهيئة المصرية العامة للكتاب، بي تا.
- ۲۰- رشيد، عبدالله، روزنامه سعودی عكاظ، **فتوى المهدي المنتظر خرافه**، دوشنبه، ۳ خرداد ۱۳۹۵ش، اسلام تكس و ۱۵ رجب ۱۴۳۷.
- ۲۱- زيد، ابو الامام، حياته و عصره، آراؤه و فكره، الفكر السياسي في عهد الأمويين، دار الفكر العربي، بيروت،
- ۲۲- ساندرس، فرانسيس، **جنگ سرد فرهنگي** / بنياد فرهنگ غرب شناسي، ۱۳۸۲ش.
- ۲۳- سعد، محمدحسن، **المهديه في الاسلام**، دار الكتاب العربي، مصر، بي تا.
- ۲۴- سقاف، حسن بن علي، **صحيح شرح العقيدة الطحاوية**، دار الامام النووي، اردن، بي تا.
- ۲۵- سليمان، الجبهان، ابراهيم، **تبدید الظلام و تنيبه النيام الى خطر الشيعة و التشيع على المسلمين و الاسلام**، رئاسة ادارة البحوث العلمية و الإفتاء و الارشاد. بي تا.
- ۲۶- سيوطي، جلال الدين عبدالرحمان، **الدرالمنثور**.
- ۲۷- سائح الليبي، علي حسين، **تراثنا و موازين النقد**، مجلة كلية الدعوة الاسلامية، ليبيا، ۱۹۹۳ م.
- ۲۸- شريفى، احمد حسين، **موج فتنه از جمل تا جنگ نرم**، كانون انديشه جوان، تهران، ۱۳۸۸ش.
- ۲۹- _____ **جنگ نرم**، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خميني (ره)، قم، ۱۳۸۹
- ۳۰- شفيعى، سعيد، **دفاع از مهدويت**، دانشگاه قرآن و حديث، تهران، شهرري، ۱۳۸۲ ش.
- ۳۱- الشيبى، كامل مصطفى، **تشيع و تصوف تا آغاز سده دوازدهم هجرى** / ع. ذ. قراگزلو، اميركبير، تهران، ۱۳۸۰ش.
- ۳۲- _____ **الصله بين التصوف و التشيع**، دار الاندلس للطباعة و النشر و التوزيع، چاپ سوم بيروت، ۱۹۸۲ م.
- ۳۳- صاحب الزمانى، ناصرالدين، **ديباچه‌ای بر رهبرى**، عطائى، گلشن، ۱۳۴۸ ش.
- ۳۴- العباد، عبدالمحسن، **الردّ على من كذب بالأحاديث الصحيحة الواردة في المهدي**، مجله الجماعة الاسلاميه، ۱۴۰۰ق.
- ۳۵- عتوم، عبدالكريم، محمد، **النظرية السياسية المعاصرة للشيعة الاماميه**، دارالبشير، عمان، ۱۴۰۹ق.
- ۳۶- عنان، محمد، **مواقف حماسه في تاريخ الاسلام**، حسين عنان، ۱۴۱۷ق.

- ۳۷- فخاری، عبدالحسین، **ذهنیت مستشرقین و اصالت مهدویت**، پژوهشی در اصالت اندیشه مهدویت و نقد گفتار شرق شناسان، آفاق، تهران، ۱۳۸۵ ش.
- ۳۸- فلوتن، فان، **تاریخ شیعه و علل سقوط بنی امیه** / س. م. حائری، اقبال، تهران، 1325 ش.
- ۳۹- _____ **السیادة العربية و الشيعة و الاسرائیلیات فی عهد بنی امیه** / محمد ذکی ابراهیم و حسن ابراهیم حسن، وزاره الثقافه و السياحه، مکتبه النهضة المصریه، مصر، ۱۹۶۵ م، ۱۳۲۵ ش.
- ۴۰- القرشی، عبد الله بن وهب بن مسلم أبو محمد المصری، **الجامع فی الحدیث**، دارابن الجوزی، قاهره، ۱۴۱۶ ق.
- ۴۱- القرطبی، محمد بن أحمد بن أبی بکر بن فرح الأنصاری الخزرچی شمس الدین، **تفسیر القرطبی، الجامع الاحکام القرآن** / ت. ا. اطفیش، دارالحیاء التراث العربی، بیروت، لبنان.
- ۴۲- قزوینی، ابو عبدالله، محمد بن یزید، **سنن ابن ماجه** / ف، الباقي، دارالفکر، جلد ۲، بیروت.
- ۴۳- القفاری، ناصر بن عبدالله بن علی، **پروتوکل تخریب حرمین شریفین**، سایت کتابخانه عقیده، ۱۳۹۴ ش، ۱۴۳۶ ق.
- ۴۴- _____، **مسئله تقریب بین اهل سنت و شیعه**، مسأله التقرب بین أهل السنة والشیعة / ا. ب. العوضی، حقیقت، ۱۳۸۷ ش.
- ۴۵- _____، **نقد و بررسی اصول و عقاید شیعه دوازده امامی**، اصول مذهب الشیعة الامامیه الاثنی عشریه / گ. ع. موحدین، نشر اول دیجیتال، کتابخانه الکترونی، 1396 ش.
- ۴۶- کالینز، جان. ام، **استراتژی بزرگ (اصول و رویه ها)** / کوروش بایندر، انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه، تهران، ۱۳۷۰.
- ۴۷- کرمی، مسعود، **قابلیتهای بسیج و سرمایه اجتماعی؛ مجموعه مقالات قدرت نرم، جلد دوم؛ پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج**، ۱۳۸۷.
- ۴۸- کسروی، احمد، **التشیع و الشیعة**، عربی کتاب شیعی گری است، مطبعه پیمان، تهران، ۱۳۶۴.
- ۴۹- _____، **شیعی گری، بخوانند و داوری کنند**، پیمان، تهران، ۱۳۲۳ ش.
- ۵۰- _____، **بهائی گری**، چاپ دوم، تهران ایران، ۱۳۲۲ ش.
- ۵۱- کشوان قزوینی، سید مهدی، **هدی النافلین الی الدین المبین**، بی نا، بی تا.
- ۵۲- گلذیهر، ایگناز، **العقیده و الشریعة فی الاسلام** / م. ی. الحق، طبع مصر و بغداد، بی تا.

۵۳-الکاتب، احمد، **تکامل فکر سیاسی شیعه از شوری تا ولایت فقیه**، نشر دیجیتال، دارالجدید، بیروت، ۱۳۹۴ش.

۵۴-المصری، ع. ا.، **الجامع فی الحدیث**، دار ابن الجوزی، ۱۹۹۶م.

۵۵-محسن، عبدالحمید، **حقیقه البایبه و البهائیه**، المكتب الاسلامی للطباعه و النشر، ۱۹۸۵م.

۵۶-مردانی، خیرالله، **پرتوی از سیمای مهدویت در قرآن و حدیث**، راه قرآن، قم، ایران، ۱۳۸۵ش.

۵۷-مصطفوی علی اصغر (بیژن)، **سوشیانت یا سیر اندیشه ایرانیان درباره موعود آخرالزمان**، فرهنگ دهخدا، ۱۳۸۱ش.

۵۸-المراغی، احمد مصطفی، **تفسیر المراغی**، دار إحياء التراث العربی، بیروت، 1365ش.

۵۹-ملازاده، عبدالرحیم، **ویرانگری ها و خیانت های مدعیان تشیع در اسلام و ریشه های مشترک یهودیت و تشیع**، بی نا، بی جا، بی تا.

۶۰-مونتگمری وات، ویلیام، **فلسفه و کلام اسلامی**، ابوالفضل عزتی، علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۷۰ش.

۶۱-نائینی، مرتضی، **فصلنامه انتظار موعود**، ش ۱ و ۲، زمستان ۱۳۸۰ش.

۶۲-النیشابوری، الحاکم، **المستدرک علی الصحیحین**.

۶۳- یولیوس ولهاوزن، **أحزاب المعارضة السياسية الدينية في صدر الإسلام (الخوارج والشيعة)** / عبدالرحمن بدوی، وکاله المطبوعات، چاپ سوم، کویت، ۱۹۷۸م.

۶۴ -Fazio, R. **Social changes and population**. The Journal of Social science.No19.2007.17.